

*А.М. Захарченко,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад,
Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Маріуполь
<https://orcid.org/0000-0002-6359-2475>*

ЩОДО ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ У ПІДПРИЄМСТВА, ЯКІ МАЮТЬ СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Одним з важливих завдань, яке було і залишається актуальним для Української держави, є забезпечення балансу інтересів у відносинах, пов'язаних із залученням іноземних інвестицій. Зазначене обумовлено тим, що з одного боку економіка України потребує залучення іноземного капіталу для інвестування розвитку різних галузей господарювання. Водночас з іншого боку безконтрольний та необмежений доступ нерезидентів у найважливіші підприємства національної економіки пов'язаний із ризиками ще більшого зростання залежності України від інших країн, можливістю деструктивного впливу іноземних держав та суб'єктів господарювання на стан вітчизняної економіки.

Впродовж багатьох років представники органів державної влади періодично констатували необхідність зміни існуючих підходів до залучення іноземних інвестицій у стратегічних галузях економіки, з урахуванням можливих загроз національній безпеці, однак системного законодавчого врегулювання це питання дотепер не одержало. Разом з тим, 03.02.2021 Урядом України на розгляд Верховної Ради України внесено проект Закону про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України (реєстр. № 5011) [1]. Основна ідея, закладена у цьому законопроекті, заслуговує підтримки, але він не позбавлений суттєвих недоліків, неусунення яких в подальшому може спричинити ускладнення у практичному застосуванні відповідних норм.

В цьому контексті варто відзначити, що на необхідності протидії негативному іноземному впливу на економіку України раніше наголошував академік В.К. Макутов [2]. Проблемам захисту національних інтересів у відносинах з іноземними інвесторами приділяли увагу й інші представники науки господарського права. Зокрема, Д.Е. Федорчук та Є.О. Липницька пропонували законодавче встановлення певних обмежень стосовно здійснення іноземного інвестування у стратегічних галузях (сферах) економіки [3, с. 41; 4, с. 89-90]. Разом з тим наразі існує потреба додаткового опрацювання порушених питань, зважаючи на зміст вищеназваного законопроекту, ініційованого Урядом.

Викладене вище вказує на актуальність заявленої тематики та доцільність її дослідження з метою обґрунтування пропозицій щодо правової регламентації іноземного інвестування у підприємства, які мають стратегічне

значення для національної безпеки України.

Як зазначено у пояснювальній записці до законопроекту реєстр. № 5011, цим проектом пропонується запровадити в Україні систему оцінки впливу іноземних інвестицій на національну безпеку, яка на сьогодні відсутня. Законопроект визначає перелік видів діяльності, що мають стратегічне значення для національної безпеки України, а також передбачає встановлення правил, за якими у разі наміру здійснення іноземних інвестицій у підприємства у стратегічних сферах такі інвестиції підлягатимуть попередній оцінці спеціально створеною Міжвідомчою комісією, яка за результатами такої оцінки прийматиме рішення про погодження або про відмову в погодженні правочину.

Загалом підтримуючи ідею удосконалення законодавчого регулювання здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України, Головне науково-експертне управління Верховної Ради України водночас висловило щодо законопроекту значну кількість слушних зауважень і рекомендацій. В доповнення до висновку науково-експертного управління [5] варто окремо звернути увагу на декілька проблемних питань, які не одержали висвітлення у цьому висновку.

Одне з цих питань стосується визначення кола суб'єктів господарювання, які вважаються такими, що мають стратегічне значення для національної безпеки України, і здійснення іноземного інвестування щодо яких потребуватиме погодження з Міжвідомчою комісією. Так, згідно із законопроектом такими суб'єктами господарювання пропонується визнати юридичних осіб, які провадять фактично протягом останніх трьох років хоча б один з видів діяльності, що має стратегічне значення для національної безпеки України. Перелік таких видів діяльності наведено в окремій статті цього ж законопроекту. При цьому до вказаного переліку внесено окремі види діяльності, що зазначені у ч. 5 ст. 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», в якій йдеться про заборону приватизації державних підприємств, що здійснюють діяльність певних видів (виготовлення та ремонт зброї, поводження з радіоактивними відходами, і ін.) [6].

Наведені положення перспективного та чинного законодавства потребують узгодження між собою, з урахуванням того, що іноземні інвестори не можуть придбавати цілісні майнові комплекси або акції (частки) у статутних капіталах підприємств державного сектору економіки, які згідно із законом не підлягають приватизації.

Ще одне проблемне питання полягає у тому, що у законопроекті не передбачено правові наслідки здійснення іноземних інвестицій у стратегічні підприємства з порушенням встановлених правил, тоді як наявність такої прогалини може фактично нівелювати дію пропонованого закону. Зважаючи на це, прийнятним варіантом врегулювання цього питання може стати закріплення положень стосовно нікчемності правочинів, вчинених з

порушенням відповідних правил, з одночасним закріпленням обов'язків уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику економічного розвитку, стосовно забезпечення у разі потреби захисту прав і законних інтересів держави в судовому порядку.

Поряд із цим є підстави стверджувати, що на сьогодні здійснювана спроба запровадження системи оцінки впливу іноземних інвестицій на національну безпеку є хоч і правильним, але дещо запізнілим кроком. Окрім встановлення вимог щодо погодження здійснення іноземних інвестицій у стратегічні підприємства у майбутньому, існує потреба проведення на державному рівні аналізу наявного стану і наслідків присутності іноземного капіталу у стратегічно важливих галузях національної економіки з подальшим опрацюванням механізмів, спрямованих на зменшення можливих ризиків такої присутності для національної безпеки. Одним з таких механізмів може бути відчуження на користь держави певних активів у стратегічних галузях з мотивів суспільної необхідності за умови виплати їх власникам відповідних компенсацій.

Додаткового опрацювання потребує й питання стосовно законодавчого оформлення вимог до здійснення іноземного інвестування у стратегічні підприємства. В цьому контексті вбачається, що замість прийняття окремого закону «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України» більш прийнятним було б закріпити відповідні правила в окремому розділі вже наявного базового Закону України «Про режим іноземного інвестування», не поглиблюючи проблему множинності актів господарського законодавства, про яку неодноразово зазначалось у різних джерелах.

Врахування наведених вище пропозицій сприятиме запровадженню належної правової регламентації іноземного інвестування у підприємства, які мають стратегічне значення для національної безпеки України, і відповідно створюватиме передумови для зменшення загроз національній безпеці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект Закону про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України (реєстр. № 5011 від 03.02.2021). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70997

2. Мамутов В.К. Противостоят ли негативному иностранному влиянию на экономику Украины. *Экономико-правовые исследования в XXI веке: возможности совершенствования правовых средств государственного регулирования хозяйственной деятельности в условиях членства Украины в ВТО: материалы Пятой междунар. науч.-практ. интернет-конф. (Донецк, 1-7 июня 2010 г.)*. Науч. ред. В.К. Мамутов; НАН Украины, Ин-т экон.-прав. исслед. Донецк: Ноулидж. 2010. С. 3-14.

3. Федорчук Д.Э. Ограничение иностранного инвестирования как инструмент защиты экономической безопасности. *Экономика и право*. 2007.

№ 3 (19). С. 36-42.

4. Липницька Є.О. Правовий статус підприємств з іноземними інвестиціями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецький нац. ун-т. Вінниця, 2015. 239 с.

5. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України». *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70997

6. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 12. Ст. 68.

О.Р. Зельдіна,

*доктор юридичних наук, професор,
керівник Центру з підготовки незалежних
експертиз у сфері права та економіки,
завідувач сектору,*

*Державна установа «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7275-7817>*

В.В. Гришко,

*провідний юрист,
Державна установа «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1203-8933>*

СТИМУЛИ ДЛЯ ІНВЕСТОРІВ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Основними складовими інвестиційної привабливості України є:

1. Інвестиційна політика держави. Інвестиційна політика держави повинна забезпечувати спрямування інвестиційних потоків до ключових галузей економіки України з метою підвищення їх конкурентоспроможності, розвиток державно-приватного партнерства, а також максимізувати позитивні та мінімізувати негативні ефекти інвестиційної діяльності. Ключовим завданням інвестиційної політики держави є забезпечення системного та уніфікованого регулювання інвестиційних відносин. «Інвестиційна політика держави повинна забезпечувати динаміку процесів розширеного відтворення господарської діяльності. Визначення її ключових засад та змісту пов'язане, у свою чергу, з формуванням узгодженої системи